

MAMLAKATDA STATISTIKANING O'RNI VA AHAMIYATI

Shakirova Nigora Axralovna

TMI, "Statistika va ekonometrika" kafedrası v.b.dotsent

Akramova Aziza Abduvohidovna

TMI talabasi

Annotatsiya:

Ushbu tezisda mamlakat miqyosida statistikaning o'rni, statistika rivojining yangi sifat bosqichlarini yaratish. Yuqori samaradorlikni ta'minlashda statistik tamoyillar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy munosabatlar, statistika tizimi, statistika va prognozlashtirish, xalqaro statistika amaliyoti, statistik axborotlar, milliy darajada muvofiqlashtirish.

Kirish

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi, barcha iqtisodiy munosabatlar tizimida tub o'zgarishlarga qaratilgan iqtisodiy islohotlar statistika tizimini jiddiy takomillashtirish, barcha hisob va statistika tizimida kompleks takomillashtirishni talab qilardi. Ushbu jarayon bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Mustaqil O'zbekiston statistika tizimini qayta qurishda boshlang'ich punkt bo'lib 1992 yil hisoblanadi. Shu yili iqtisodiyot talabidan hisob va statistikaning orqada qolayotganligi ayniqsa kuchli namoyon bo'lgan edi. Bu bosqichda qayta qurishning asosiy yo'nalishi statistika va prognozlashtirish idoralari ishlari orasidagi o'zaro aloqani ta'minlashga qaratildi. Ushbu maqsadda 1992 yilning 5 avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Vazirlar Mahkamasi huzurida Istiqbolni belgilash va statistika davlat qo'mitasini tuzish to'g'risida"gi Farmoniga ko'ra "O'zistiqlbolstat" davlat qo'mitasi tuzildi. Farmonga binoan O'zbekiston rivojlanish istiqbollarni belgilash Qo'mitasi va O'zbekiston davlat statistika qo'mitasi birlashtirildi.

Asosiy qism

Xalqaro statistika amaliyoti, uslubiy ko'rsatmalari va andozalariga ko'ra ushbu va boshqa statistika muassasalarining funktsional vazifalarini echish uchun berilgan topshiriqlarni bajarish maqsadida ma'lum tizimga ega bo'lishi talab qilinadi. Shu sababli statistika rivojining yangi sifat bosqichini yaratishda muhim shart-sharoit va huquqiy asos bo'lib 2002 yilning 12 dekabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan "Davlat statistikasi to'g'risida"gi qonun (ushbu qonunga 2005 yil 20 dekabrda, 2010 yil 3 sentyabrda va 2012 yil 3 yanvarida tegishli o'zgartirishlar kiritilgan) va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2002 yil 24 dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Makroiqtisodiyot va statistika vazirligini qayta tashkil etish to'g'risida"gi farmoniga ko'ra Makroiqtisodiyot va statistika vazirligi tugatilib, uning

asosida O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi tashkil qilindi.

“Davlat statistikasi to'g'risida”gi yangi qonun va yuqorida keltirilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoniga ko'ra 2003 yilning 8 yanvarida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining faoliyatini tashkil qilish to'g'risida”gi qarori qabul qilindi.

Ushbu qarorga binoan Davlat statistika qo'mitasi, milliy va mintaqaviy xususiyatlarni hisobga olgan holda xalqaro andozalar va qoidalarga asoslangan, davlat boshqaruv idoralari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, fuqarolar va tashkilotlarning rasmiy statistika axborotlarga bo'lgan talabini qondirish uchun statistika sohasida yagona siyosat olib boruvchi davlat ijroiya idorasi hisoblanadi.

Respublikamizdagi statistika idoralarining faoliyati 1994 yilda BMTning Statistika komissiyasi tomonidan ma'qullangan tamoyillarlarga ham asoslanadi. Rasmiy statistikaning asosiy tamoyillarga rioya qilishi rasmiy statistika ma'lumotlariga foydalanuvchilar ishonchini oshirishga imkon beradi:

- Tamoyil. Dolzarblik, xolislik va ochiqlik.
- Tamoyil. Professionalizm.
- Tamoyil. Statistik andozalardan foydalanish.
- Tamoyil. Statistik ma'lumotlardan to'g'ri foydalanish va tahlil qilish.
- Tamoyil. Statistik kuzatishlar samaradorligi.
- Tamoyil. Maxfiylik.
- Tamoyil. Qonunchilik va oshkoralik.
- Tamoyil. Milliy darajada muvofiqlashtirish.
- Tamoyil. Xalqaro darajada muvofiqlashtirish.
- Tamoyil. Statistika sohasida xalqaro hamkorlik.

Rasmiy statistikada ushbu tamoyillarga rioya qilinishi milliy statistika idoralarida yuqori sifatli statistik axborotlar olinishiga imkon berib, ularga jamiyat tomonidan ishonchni oshiradi.

Statistikaning rivoji mamlakatdagi hozirgi vaqtdagi vaziyat, iqtisodiyot va jamiyatdagi islohotlar jarayoni, boshqaruv tizimini qayta tashkil qilish, ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti yo'llariga o'tish va eski iqtisodiy munosabatlardan yangi shakllarga o'tish bilan belgilanadi.

Iqtisodiyotni boshqarishning yangi tamoyillardan kelib chiqqan holda statistika oldida quyidagi vazifalar qo'yilgan:

- Boshqaruv idoralarining statistik axborotlarga bo'lgan ehtiyojlarini tahlil qilish va baholash.
- 2. Mamlakatda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni ifodalovchi hisob va statistikaning xalqaro amaliyotiga qo'llaniladigan statistik ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish.

- 3. Statistik kuzatishni rivojlantirish. Statistikaning asosiy vazifasini bajarish maqsadida maxsus uyushtirilgan tekshirishlar, ro'yxatlar, anketa orqali savol-javoblarni tashkil qilish va o'tkazish.
- 4. Statistikaning yagona uslubiy asosiga tayanib axborot fondini tashkil qilish, uni boshqaruv va o'z-o'zini boshqarish idoralari va boshqa foydalanuvchilarni zarur statistik ma'lumotlar bilan ta'minlash maqsadida muntazam yangilab borish.
- 5. Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni ilmiy asoslangan tezkor tahlilini tashkil qilish. Shakllangan statistik axborotlarning sifati, to'raligi, haqqoniyligi va tezkorligini ta'minlash.
- 6. Yoppasiga va qisman statistik kuzatish, maqsadli ma'lumotlar banki va registrlar kabi usullarni qo'llash maqsadida barcha davlat va nodavlat sektoriga tegishli xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni to'la qamrab olish va hisobdagi haqqoniylikni ta'minlash.
- 7. Axborotlarga ehtiyojlarni hisobga olgan holda statistik axborotlar oqimlari sxemasini ishlab chiqish.
- 8. Ochiq statistik axborotlarni barcha foydalanuvchilar tomonidan teng olish huquqini ta'minlash.

Statistika metodologiyasining hozirgi davrdagi rivoji quyidagi yo'nalishlarda sodir bo'lmoqda:

Statistik metodologiya

Iqtisodiyot holati va rivojlanish istiqbollariga statistik xarakteristika berish.

Tarmoqlar va mintaqalarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajalari bo'yicha farqlanishlarini va omillar ta'sirini o'rganish metodologiyasini takomillashtirish.

Xalqaro va mintaqalararo taqqoslashlar metodologiyasini rivojlantirish.

Milliy hisoblar tizimi (MHT) metodologiyasini rivojlantirish.

Statistika fani statistika oldidagi vazifalarni yechishda quyidagi vazifalarni bajarish orqali faol qatnashadi:

- ❖ iqtisodiyotning turli hodisa va jarayonlarini bilish vositasi sifatida ifodalanadigan bilish funktsiyasi;
- ❖ metodologik funktsiya – statistik ko'rsatkichlar tizimini takomillashtirish va tuzish;

❖ analitik funktsiya –statistik axborotlar tahlilini chuqurlashtirish.

Yuqorida sanab o'tilgan vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish statistika amaliyoti va fanining metodologik birligi va ular faoliyatini muvofiqlashtirishga ko'p jihatdan bog'liqdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki yurtimizda statistika tizimini jiddiy takomillashtirish, yuqori samardorlikka erishish yo'lida bir qator chora tadbirlar olib borilmoqda. Davlat statistikasi mamlakatning darajasini belgilab beruvchi asosiy ko'rsatgich hisoblanadi. Rivojlantirish yo'lidagi tamoyillar va strategik usullar ham shular jumlasidandir.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. World Bank. (2022). World Development Indicators 2022. Washington, DC: World Bank.
2. United Nations. (2022). National Accounts Main Aggregates Database 2022. New York: United Nations.
3. State Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. (2022). Annual Statistical Report 2022. Tashkent: State Statistics Committee.